

ელენე მენაბდე-ჯობაძე,

ეკონომიკის დოქტორი,
სტუ-ს ასოცირებული პროფესორი

რეზიუმე

Summary

ელენე მენაბდე-ჯობაძის სტატიაში: „ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირების მოდელი გერმანიის მაგალითზე“ აღნიშნულია, რომ ომის შემდგომი დასავლეთ გერმანიის ისტორია დაკავშირებულია „სოციალურ საბაზრო მეურნეობა“-სთან, რომლის საფუძველი თავისუფალი კონკურენციაა. გერმანელმა ნეოლიბერალებმა ვ. ოიკენმა, ა. მიულერ-არმაკმა, შვეიცარიელმა ვ. რეპკემ და სხვა ეს მეურნეობა კეინზელობას დაუპირისპირეს, როგორც ეკონომიკური განვითარების მესამე (კლასიკურ კაპიტალიზმთან და ადმინისტრაციულ სოციალიზმთან შედარებით) ერთადერთი შესაძლებელი სწორი გზა, რომელმაც გერმანული „ეკონომიკური სასწაული“ და სრული დასაქმება უზრუნველყო.

სოციალური საბაზრო მეურნეობის უშუალო წყაროდ მიღებულია ჩაითვალოს ეკონომიკური მეცნიერების ორი სკოლა: ფრაიბურგის სკოლა ანუ ორდოლიბერალიზმი (ვ.ოიკენი და ლ.მიკი) და ნეოლიბერალური სკოლა. ორდოლიბერალები უარყოფენ ეკონომიკაში სახელმწიფოს უშუალოდ ჩარევას, რომელიც არ არღვევს „წმინდა კონკურენტულ წესრიგს“. ნეოლიბერალები ამას ასე წყვეტენ: ეკონომიკაში ჩარევა სახელმწიფომ ნულამდე უნდა დაიყვანოს; გამოსავალს ორდოლიბერალები ხედავენ ორივე წესრიგის — ეკონომიკურისა და სოციალურის მშენებლობის ერთდროულად დაწყებაში.

მთლიანობაში სოციალური საბაზრო მეურნეობის კონცეფციის ორივე წყარო შეიძლება განვიხილოთ XX საუკუნის სოციალურ-ეკონომიკურ მეცნიერებაში ორი ძირითადი ტენდენციის ასახვად, რადგანაც მათ ერთმანეთისაგან ერთი მთავარი საკითხი ჰყოფს, საბაზრო ეკონომიკაში სახელმწიფოს მიმართ დამოკიდებულება.

საკვანძო სიტყვები: მაკროეკონომიკა, ეკონომიკური პოლიტიკა, ნეოლიბერალიზმი, ორდოლიბერალიზმი, „სოციალური საბაზრო მეურნეობა“, დასაქმება, უმუშევრობა, ინფლაცია, ჯ.მ. კეინზი, ვ. ოიკენი, ა. მიულერ-არმაკი, ვ. რეპკე, ლ. ერჰარდი.

In the article: “The model of state regulation of economy in the German example” is mentioned that the post-war West German history is related to the “social market economy”. The basis of which is free competition. German neoliberals V. Oiken, a. Müller-Armak, Swiss V. The republic and others have challenged Keynesia as the only possible way for a third of economic development (compared to classical capitalism and administrative socialism), which provided German “economic miracle” and full employment.

The two primary schools of economic science are: Freiburg School or Ordoliberalism (V. Oakken and L.Mick) and neoliberal school as an immediate source of social market economy.

Orderlabers deny the interference of the state directly in the economy, which does not violate the “clear competitive order”. The neoliberals decide so: to intervene in the economy, the state must be brought to zero; Orderlabers see the way out of both order - economic and social construction at the same time.

Overall, both sources of the concept of social market economy can be considered to reflect the two main trends in XX century socio-economic science, because they are one of the main issues that depend on the state of the market economy..

Keywords: macroeconomics, economic policy, neoliberalism, oroliberalism, “social market economy”, employment, unemployment, inflation, jm keinze, v. Okinen, m. Muler-armak, v. Reppe, L. Erhard.

ცნობილი მოვლენების შედეგად, მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ გერმანია ორ ნაწილად გაიყო: გერმანიის ფედერაციულ და გერმანიის დემოკრატიულ რესპუბლიკად. რადგან ჩვენი კვლევის ობიექტს არასაბაზრო მოდელები არ წარმოადგენს, აღმოსავლეთ გერმანიის განვითარებას 1945-90 წლებში არ შევხებით.

მომხსენებლის შემდგომი დასავლეთ გერმანიის ისტორია დაკავშირებულია “სოციალურ საბაზრო მეურნეობა”-სთან, რომლის საფუძველი თავისუფალი კონკურენციაა. გერმანელმა ნეოლიბერალებმა ვ. ოიკენმა, ა. მიულერ-არმაკმა, შვეიცარიელმა ვ. რეპკემ და სხვა ეს მეურნეობა დაუპირისპირეს კეინზელობას. მათ კეინზელობაში, გერმანიის მიერ უკვე გამოცდილი, დიქტატურის პროპაგანდა დაინახეს.

სოციალური საბაზრო მეურნეობის უშუალო წყაროდ მიღებულია ჩაითვალოს ეკონომიკური მეცნიერების შემდეგი ორი სკოლა: ფრაიბურგის სკოლა ანუ ორდოლიბერალიზმი (გერმანული “შორდ-ნუნგ” ნესრიგი და “ლიბერალიზმი), რომელმაც პოლიტიკონომიის კლასიკური იდეები შეავსო “ეკონომიკური ნესრიგის” თეორიით (ეკონომისტები ვალტერ ოიკენი და გლეონარდ მიკი); ნეოლიბერალური სკოლა, რომლის ყურადღების ცენტრში საბაზრო ეკონომიკაში კონკურენციის როლის პრობლემები იდგა.

სოციალური საბაზრო მეურნეობის, როგორც სამეურნეო და სოციალური ნესრიგის კონცეფციის სულიერ მოძღვრებად ჯერ კიდევ ადამ სმიტი და ჯონ სტიუარდ მილი შეიძლება ჩაითვალოს. მაგრამ მაინც კლასიკური ლიბერალიზმიდან მეურნეობრიობის ამ ფორმისკენ მიმავალი პირდაპირი გზა არ არსებობს.

გამოთქმა “სოციალური საბაზრო ეკონომიკა” ლ. ერჰარდმა პირველად 1948 წელს გადმოიღო ა. მიულერ-არმაკისაგან, მაგრამ მსგავსი იდეების განვითარება მან ჯერ კიდევ ომის წლებში დაიწყო.

ადენაუერის მთავრობამ ვ. რეპკეს დაავალა გ.ფ.რ.-ის ეკონომიკის ომის შემდგომი პირობებისათვის “თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის” კონცეფციის ვარგისიანობის დასაბუთება. 1948 წელს ლუდვიგ ერჰარდმა საბაზრო მეურნეობაზე გადასვლა განხორციელებულად გამოაცხადა. მისი არსი მოკლედაა გამოხატული მთავრობის ლოზუნგში: “მეტი ბაზარი, ნაკლები სახელმწიფო”.

“სოციალური საბაზრო მეურნეობის”, როგორც სპეციფიკური დასავლეთ გერმანული თეორიისა და პოლიტიკის ფართო პროპაგანდა იმას უწყობდა ხელს, რომ მითი “სოციალური საბაზრო ეკონომიკის”, როგორც ეკონომიკური განვითარების მესამე, (კლასიკურ კაპიტალიზმთან და ადმინისტრაციულ სოციალიზმთან შედარებით) ერთადერთი შესაძლებელი და სწორი გზის შესახებ (რომელმაც უზრუნველყო გერმანული “ეკონომიკური სასწაული” და სრული დასაქმება, მტკიცედ დამკვიდრდა ეკონომიკურ ისტორიაში.

როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, ამ თეორი-

ის შემომქმედნი თავიანთ თავს ნეოლიბერალებს უწოდებენ და მრავალგზის აცხადებდნენ, რომ მხარს უჭერდნენ თავისუფალი კონკურენციის პრინციპებს, თავისუფალ ფასწარმოებას, ეკონომიკურ პროცესში სახელმწიფოს ჩაურევლობას. თავიანთ დოქტრინას ისინი კეინზელებს უპირისპირებდნენ და უცვლელად იცავდნენ თავისუფლებას ნებისმიერი ფორმის სოციალიზმისაგან, იქნება ეს “დემოკრატიული” თუ “ბოლშევიკური”. დამკვიდრდა თვალსაზრისი, რომ 1967 წლამდე, ე.ი. ქრისტიან-დემოკრატების მმართველობის პერიოდში და სტაბილიზაციის შესახებ კანონის მიღებამდე, გერ-ში განუყოფლად ბატონობდა ლიბერალიზმი, 1967 წლის შემდეგ კი დადგა “კეინზელების ერა”, რომელმაც განსაზღვრა მთავრობის ეკონომიკური პოლიტიკა 1982 წლის შემოდგომამდე.

მიიჩნევა, რომ 80-იანი წლების რთული პრობლემები სათავეს იღებდა 70-იანი წლების ეკონომიკური პოლიტიკის წარმატებებიდან, რომელმაც დაარღვია ბალანსი სახელმწიფოსა და ეკონომიკას შორის და სახელმწიფოს მხარეს, “გადახრა” გამოიწვია. სწორედ სახელმწიფოს სოციალურ-ეკონომიკური როლის ზრდის მყარი ტენდენციის შეცვლას ემსახურება “მეტი ბაზრის” გეზი და კერძო და სახელმწიფო სექტორებს შორის ამოცანების განაწილების ხელახლად გადახედვის მცდელობები.

“სოციალური საბაზრო მეურნეობის” (სსმ) კონცეფციის ერთ-ერთი წყაროს უდიდესი თეორიული დამსახურება, რომელმაც ამ მეურნეობის მეთოდოლოგიის ჩამოყალიბება გახადა შესაძლებელი, ყველა ეკონომიკური სისტემის დაყვანა იყო საბოლოო ჯამში ორ იდეალურ ტიპამდე: “წმინდა კონკურენტულ ნესრიგამდე” და “ცენტრალური მართვის მეურნეობამდე”. ამით მოცემული კონცეფციის დამფუძნებლებმა უარი თქვეს “კაპიტალიზმ-სოციალიზმის”, მათი აზრით, იდეოლოგიურ კატეგორიებზე და მეურნეობის “სტიქიური” და “გეგმაზომიერი” განვითარების მეცნიერული თვალსაზრისით უზუსტო ცნებებზე (როგორც ლ. ერჰარდი და მისი მომხრეები ამტკიცებენ, თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკა ბევრად უფრო სოციალური და გეგმიანია, ვიდრე ცენტრალიზებული “სოციალისტური” ეკონომიკა).

ორდოლიბერალები სახელმწიფოს მთავარ როლს ანიჭებდნენ ეკონომიკური და სოციალური ნესრიგის დაცვის საქმეში და მოითხოვდნენ “სახელმწიფოს, რომელსაც სურს და ძალუძს ხანგრძლივი დროით შექმნას თეორიული მოდელის შესაბამისი ნესრიგი”. მაგრამ ნეოლიბერალური მიმდინარეობის თვალსაჩინო წარმომადგენელი ფრიდრიხ ა. ფონ ჰაიეკი ამტკიცებდა, რომ შეუძლებელია სახელმწიფომ არ განჭვრიტოს ბაზრების განვითარება (სტრუქტურის, პროპორციებისა და ეფექტიანობის მიხედვით - არ მოიქცეს თეორიული ნორმების შესაბამისად).

ამავე დროს, ორდოლიბერალებიც უარყოფენ ეკონომიკაში სახელმწიფოს უშუალოდ ჩარევას. ფრაიბურგის სკოლის კონცეფციაში სახელმწიფო მოქმედებს მხოლოდ სამართლებრივი საშუალებე-

ბით და თავის თავზე არაფერს იღებს იმისაგან, რაც ბაზარმა და ფასებმა უნდა არეგულიროს.

ჩნდება ლოგიკური წინააღმდეგობა: ორდოლიბერალიზმის სისტემაში თითქოს ადგილი არ რჩება სახელმწიფოს ისეთ საქმიანობას, რომელიც არ არღვევს “წმინდა კონკურენტულ წესრიგს” ნეოლიბერალები ამას ასე წყვეტენ: ეკონომიკაში ჩარევა სახელმწიფომ ნულამდე უნდა დაიყვანოს; გამოსავალს ორდოლიბერალები ხედავენ ორივე წესრიგის — ეკონომიკურისა და სოციალურის მშენებლობის ერთდროულად დაწყებაში.

მთლიანობაში სოციალური საბაზრო მეურნეობის კონცეფციის ორივე წყარო შეიძლება განვიხილოთ XX საუკუნის სოციალურ-ეკონომიკურ მეცნიერებაში ორი ძირითადი ტენდენციის ასახვად, რადგანაც მათ ერთმანეთისაგან ერთი მთავარი საკითხი ჰყოფს, საბაზრო ეკონომიკაში სახელმწიფოს მიმართ დამოკიდებულება.

თუ ნეოლიბერალები, ისევე როგორც ნეოკლასიკური მიმართულების სხვა წარმომადგენლები, ეკონომიკური განვითარებისათვის მთელ პასუხისმგებლობას თვით ბაზარს აკისრებდნენ და სახელმწიფოს როლი კონკურენციის დარღვევის აღმოფხვრამდე დაჰყავდათ, ორდოლიბერალები, ტრადიციული პოლიტიკონომიის “სოციოლოგიზაციისა” და “ინსტიტუციონალიზაციის” სხვა მომხრეთა მსგავსად, ხედავდნენ და წყვეტდნენ სტრუქტურის შეცვლის (სოციალურ, სამეცნიერო და სხვა ორიენტაციის) პრობლემას ეკონომიკური ზრდისათვის.

მაინც რით განსხვავდება სოციალური საბაზრო მეურნეობის კონცეფცია და მისი წყაროები? ა. მიუღწერ-არმაკის გავლენით წარმოქმნილი სოციალური საბაზრო მეურნეობის მოდელი უფრო ახლოა სინამდვილესთან და უფრო ძლიერად ასახავს სოციალურ-პოლიტიკურ მიზნებს, ვიდრე ნეო და ორდოლიბერალიზმი.

1948 წ. მარტში ლ. ერჰარდი აირჩიეს იმ ეკონომიკური საბჭოს ეკონომიკურ დირექტორად, რომელიც დასავლეთის საოკუპაციო ზონების შეზღუდული პარლამენტის როლს თამაშობდა. ერჰარდის მთავარი საპროგრამო მიზანი იყო ფულის რეფორმა. იგი გამუდმებით უსვამდა ხაზს იმას, რომ რეფორმის მატერიალური უზრუნველყოფის ერთადერთი გზაა ფასების ერთდროული გათავისუფლება, რომელიც განმტკიცებულია საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლისაკენ მიმართული თანმიმდევრული ეკონომიკური პოლიტიკით.

მალე შეიქმნა მთავრობისაგან დამოუკიდებელი ცენტრალური ბანკი, რომლის ამოცანაც ინფლაციის თავიდან აცილება გახდა. მთავრობამ მხარეებსა და თემებს აუქრძალა დეფიციტური ბიუჯეტის ჩამოყალიბება.

რა დაეხმარა დასავლეთ გერმანიის ეკონომიკას და საზოგადოებას ფეხზე დადგომაში?

ქვეყნის განვითარებისათვის გადამწყვეტი იყო მარშალის გეგმა. დასავლეთ გერმანიამ 1948 წლიდან ამ გეგმით 10 წელიწადში მიიღო 1,9 მლრდ დოლარი,

რაც მაშინდელი კურსით 150 მარკას შეადგენდა 1 ადამიანზე. დასავლეთგერმანული ეკონომიკური სასწრაფო ფულის რეფორმისა და საბაზრო წესრიგის ერთობლივი პირმოა. ეკონომიკის აღორძინებაში დიდი როლი შეასრულა სოციალურმა რეფორმამაც.

ფულის რეფორმის გატარებისთანავე წამოიჭრა ახალი პრობლემები, რომლებიც, უპირველეს ყოვლისა, ფასების აწევასთან იყო დაკავშირებული. ერჰარდს ორი გზა ჰქონდა: ან შეეცვალა ფასების სისტემა, ან გაეგრძელებინა მათი გაყინვა და ამით კიდევ ფარული ინფლაცია გამოეწვია. მეორე ვარიანტი კატეგორიულად მიუღებელი იყო, რადგან ეს რეფორმაზე უარის თქმას ნიშნავდა. პირველი ვარიანტიც ეკონომიკის სტრუქტურულად გარდაქმნას, მისი ორიენტაციის შეცვლას წარმოადგენდა — უპირატესად ნედლეულისა და მოხმარების საგნების წარმოებიდან სამომხმარებლო სფეროს დაჩქარებულ განვითარებაზე, რომლის გაჯანსაღებას არ შეიძლებოდა გავლენა არ მოეხდინა მძიმე მრეწველობაზე.

1950-1951 წლებისათვის რეგულირების ეკონომიკურ მეთოდებზე გადასვლის რეფორმის პირველი ეტაპი დასრულდა, მაგრამ მხოლოდ 1959 წლის დასაწყისში მიაღწიეს გერმანული მარკის სრულ კონვერტაბელობას. ეს გვიჩვენებს მბრძანებლურიდან საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის მთელ სირთულეს ხელსაყრელ პირობებშიც კი.

მთლიანად 50-იან წლებში გფრ-ში დადგა სოციალური საბაზრო მეურნეობის ინტენსიური განვითარების ათწლეული, უმუშევრობა თითქმის მთლიანად გაქრა (გადასახლებულთა ხარჯზე მოსახლეობის საგრძნობი მატების მიუხედავად). მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდის ტემპი წლიურად 5%-ის დონეზე იყო “ინფლაცია კი უმნიშვნელო — 1-2%.

70-იანი წლების ბოლოდან გფრ-ის სტრუქტურული პოლიტიკა უფრო კონსტრუქციული გახდა. იგი ცდილობს შეცვალოს რეგულირების უკვე კარგა ხნის მოძველებული, სამრეწველო კომპლექსისა და დეპრესიული დარგების მხარდაჭერაზე ორიენტირებული ხასიათი და თავისი ყურადღება მთელი ეკონომიკის მხარდაჭერაზე გადართოს (მონინავე ტექნოლოგიის ბაზაზე). მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარების კვალობაზე მატულობს სამეცნიერო კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების წარმართვისათვის დახმარების გაძლიერების აუცილებლობა.

“დერეგულირებაში” მთავრობა დიდ როლს აკისრებს ცვლილებებს ბიუჯეტის საშემოსავლო წინილების ფორმირების ხასიათში და, უპირველეს ყოვლისა, ეროვნული შემოსავლის გადანაწილების შეზღუდვას გადასახადების შემცირების გზით. 1987 წლის მარტში მთავრობამ მიიღო გადაწყვეტილება 1990 წელს საშემოსავლო გადასახადებისა და კორპორაციაზე გადასახადის კიდევ ერთი რეფორმის გატარების შესახებ.

საგადასახადო რეფორმის იდეა: უმჯობესია დაბალი საგადასახადო განაკვეთები მცირე გამოწარმოებით, ვიდრე მაღალი განაკვეთები უამრავი გამოწარმოებით.

1990 წლის ცნობილი მოვლენების შემდეგ გფრ-სა და გდრ-ს შორის პირველი სახელმწიფო მოლაპარაკება სავალუტო, ეკონომიკური და სოციალური კავშირის შესახებ 1990წ. 18 მაისს შედგა და ძალაში 1990წ. 1 ივლისს შევიდა.

მხარეები ერთიანი სავალუტო სივრცის შექმნაზე შეთანხმდნენ, რომელშიც ერთადერთ გადახდის საშუალებას, საანგარიშო ერთეულსა და დაგროვების საშუალებას გერმანული მარკა შეადგენდა. 1990წ. 1-2 ივლისს, გდრ-ის ყველა მარკა გადაიცვალა გფრ-ის მარკაზე. ფულადი პოლიტიკის სფეროში უფლებამოსილება (ემისია) და მთელ ტერიტორიაზე ფულადი პოლიტიკის პასუხისმგებლობა მთლიანად გერმანულ ბუნდესბანკს დაეკისრა. გდრ-ის ტერიტორიაზე წარმატებული ფულადი რეგულირების წინაპირობის სახით შეიქმნა საბაზრო საკრედიტო-საბანკო სისტემა, რომელიც რამდენიმე კვირის განმავლობაში, ბუნდესბანკის, დასავლეთ გერმანული ბანკების და შემნახველი სალაროების საშუალებით განხორციელდა.

სოციალური საბაზრო მეურნეობის საფუძველზე სწრაფად გატარებული სავალუტო რეფორმა, ეკონომიკური კავშირის საერთო-სამეურნეო წესრიგის წინაპირობა გახდა. იგი რეალიზებული უნდა ყოფილიყო შემდეგი პრინციპების შესაბამისად: კერძო საკუთრება, თავისუფალი კონკურენცია, თავისუფალი ფასნარმოქმნა და შრომის, კაპიტალის, საქონლის, მომსახურებისა და ა.შ. გადაადგილების სრული თავისუფლება.

სავალუტო და ეკონომიკურ კავშირთან ერთად მოქმედება დაიწყო ორივე გერმანული სახელმწიფოს სოციალურმა კავშირმა. ამით დასავლეთ გერმანულ სამართლებრივ და შრომით ურთიერთობების სფეროში მოქმედი პრინციპები, განმსაზღვრელი გახდა გდრ-შიც. უპირველეს ყოვლისა შემოღებულ იქნა თავისუფალი გაერთიანებები და სატარიფო ავტონომია, საწარმოთა დებულებები, მუშათა მონაწილეობა საწარმოთა მართვაში და შრომით სამართალში, სამართლებრივი დაცვის დამოუკიდებელი სისტემა. ასევე შემოღებული იქნა სოციალური დაზღვევის ყოვლისმომცველი სისტემა. იგი ფრგ-ს სამართლებრივ დადგენილებებს შეესაბამებოდა და შემოსავლებს და სოციალური გამოთანაბრების პოზიციიდან გამომდინარე, სამართლიანობის პრინციპებს ემყარებოდა. გარდამავალი პერიოდისთვის შრომის ბაზარზე განსახორციელებელი აუცილებელი დანახარჯები (უმუშევართათვის დახმარებები და დაზღვევის გადასახადები) თავის თავზე გფრ-ამ აიღო. მას გდრ-ის ეკონომიკისთვის განვითარების იმპულსი უნდა მიეცა და მნიშვნელოვანწილად შეემსუბუქებინა რესტრუქტურირება.

სავალუტო, ეკონომიკური და სოციალური კავშირის შესაქმნელი ხელშეკრულება გდრ-ის სამეურნეო სისტემის, სამეურნეო წესრიგის პოლიტიკის პრინციპების საფუძველზე, სოციალურ საბაზრო მეურნეობად ტრანსფორმაციის და ამავე დროს გერმანიის პოლიტიკური ერთობის უზრუნველყოფის

საფუძვლად იქცა, რომელიც მეორე სახელმწიფო შეთანხმების, 1990 წლის 31 აგვისტოს (ხელშეკრულება გაერთიანების შესახებ) შემდეგ განხორციელდა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ლუდვიგ ერჰარდი, კეთილდღეობა ყველასათვის Wohlstand für alle, თბ. 2011 წელი;
2. ანზორ აბრალავა, კრიზისის დაძლევის ისტორიული გაკვეთილი: ლუდვიგ ერჰარდი და „გერმანული სასწაული“, ჟ. სოციალური ეკონომიკა, 2011 №1, გვ. 39-42;
3. Шюллер А., Клюссельберг Х-Г. Анализ экономических систем: основные понятия теории хозяйственного порядка и политической экономики. Пер. с нем. М.: ЗАО «Экономика», 2006, 338 с.
4. <http://www.focus-economics.com/countries/germany>